

KELÜR- / KELTÜR- / KETÜR- / GETÜR- / GETİR- VE OLUR- /
OLTUR- / OTUR- FİİLLERİ ÜZERİNE
ABOUT KELÜR- / KELTÜR- / KETÜR- / GETÜR- / GETİR- AND
OLUR- / OLTUR- / OTUR- VERBS

AHMET TURAN DOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Asst Prof. Dr., Harran University, Faculty of Art and Sciences, Department of Turkish Language and Literature

ahmetturandogan@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-9173-7558>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute
TAED-64, Ocak - January 2019 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-Received Date : 17.07.2018

Kabul Tarihi-Accepted Date : 25.12.2018

Sayfa-Pages : 117-130

 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3989>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

This article was checked by

 iThenticate®

KELÜR- / KELTÜR- / KETÜR- / GETÜR- / GETİR- VE OLUR- /
OLTUR- / OTUR- FİİLLERİ ÜZERİNE
ABOUT KELÜR- / KELTÜR- / KETÜR- / GETÜR- / GETİR- AND OLUR-
/ OLTUR- / OTUR- VERBS

AHMET TURAN DOĞAN

Öz

Türkçenin ilk yazılı metinlerinden günümüze kadar çeşitli yazı dilleri gelişmiştir. Bu yazı dillerinin hepsi de bir veya birkaç ağzın / lehçenin özellikleri üzerine kurulmuş ve bu ağzın / lehçenin özelliklerini yansıtmıştır. Türkler, farklı boylar hâlinde olduğu için bu yazı dilleri de o farklı boyların çeşitli özellikleri dolayısıyla birbirinden bazı temel farklılıklar içermiştir. Hatta bu farklılıklar, yazı dilini oluşturan boyun geçmişten getirdiği özellikler olarak hâlâ devam etmektedir. Dolayısıyla, dildeki kodların kolay değişmediği ve bu dil kodlarının gelecek nesillere aktarıldığı görülmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde, çalışma, kelür- / keltür / ketür- / getür- / getir- ve olur- / oltur- / otur- fiillerinin Türk dilinin tarihî ve çağdaş yazı dillerindeki farklı durumlarını ortaya koyma ve bunlara dikkat çekme üzerine kuruldu. Genel olarak, bu fiillerin hangi Türk yazı dillerinde hangi morfo-fonolojik biçimle kullanılmış olduğuna bakıldı. Bunun yanında, çalışma, Türk dilinin hem ses hem de şekil bilgisi alanlarını içerdiği için, her iki alanın da bilgileri çerçevesinde konu aydınlatılmaya çalışıldı. İnceleme boyunca Türk dilinin gerek tarihî gerekse de çağdaş metinlerinden yüzyıllara göre örnekler verildi ve Türk boylarındaki bu farklı kullanımlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakıldı.

Anahtar Kelimeler: Türk lehçeleri, kelür- / keltür- / ketür- / getür- / getir-, olur- / oltur- / otur- fiilleri.

Abstract

There have been various written languages of Turkish from the first written texts to today. All of these written languages are based on the characteristics of one dialect or some dialects and reflect the characteristics of this dialect or these dialects. Since Turks have different tribes, these written languages contain some fundamental differences from one another due to the various characteristics of these tribes. These differences are still present as the features from past to present of the tribe that constructs the written language. Thus, it is seen that the codes in the language do not undergo change easily, and these language codes are transferred to future generations. In this framework, the present study is based on revealing and attracting attention to the different situations of the keltür- / keltür / ketür- / getür- / getir- and olur- / oltur- / otur- verbs in the historical and modern writing languages of the Turkish language. In general, these verbs were analyzed with regard to in which morph phonological forms they were used in various written languages in Turkish. Consisting of both the phonetics and morphology of the Turkish language, this study tries to illuminate the verbs mentioned above in the framework of both fields. Throughout this study, different examples of Turkish language were given from not only historical texts but also modern texts. It was examined whether there is a significant relationship between different usages of the verbs in different Turkish verbs.

Key Words: Turkish dialects, keltür- / keltür- / ketür- / getür- / getir-, olur- / oltur- / otur- verbs.

Giriş

Yazıyla takip edilebildiği kadarıyla Türkçe, yaklaşık olarak 1300 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ancak gerek VIII. yüzyılda Türk dilinin gelişmişliği gerekse de Köktürkçeden itibaren ağızların varlığı göz önünde bulundurulduğunda Türkçenin yaşının çok eski olduğu görülecektir. Türkler, bugün olduğu gibi Köktürkler döneminde de az çok farklı boylar hâlinde yaşamaktaydı ve bu boyların da kendilerine has ağız / lehçe özellikleri bulunmaktaydı. Öyle olmasaydı Köktürkçeden hemen sonra Eski Uygur Türkçesinde, Eski Uygur Türkçesinden sonra Karahanlı Türkçesinde, Karahanlı Türkçesinden sonra Harezmi Türkçesinde, Harezmi Türkçesinden sonra Eski Anadolu, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinde bir önceki yazı dilinden az çok farklı ses, şekil ve söz varlığı özellikleri görülmezdi. Elbette ki bu özellikler yazı dilinin temelini oluşturan boylar arasındaki yakınlık, uzaklığa göre azalmış veya artmıştır. Bu konuda özellikle Oğuzların diğer Türk boylarından önemli farklılıklar gösterdikleri görülmektedir. Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi ayrımında da ele alınan Oğuzcanın ta Eski Türkçe döneminden itibaren bazı farklılıklara sahip olduğu bilinmektedir (Korkmaz 2005: 205-216). Bu farklılıkların sayısı Doğu Türkçelerinden uzaklaşan Oğuzlarda zamanla derinleşmiş, buna karşılık Doğu Türkçelerinden pek fazla uzaklaşmayan Oğuzlarda ise derinleşmemiştir. XI. yüzyılda Türkler arasında farklı lehçe özellikleri olduğu (Atalay 2013) gibi Oğuzlar arasında da farklı ağız özelliklerinin olduğu bilinmektedir (Gülsevin 2016: 269-300).

Türk boylarının özellikleri onların lehçelerini de şekillendirmiş ve bu durum Türkçenin eklemeli yapısında boylar arasında farklı temayüllerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Farklı temayüllerin görüldüğü alanlardan biri de oluş veya kılış bildiren fiillere gelerek onlardan ettirgen veya oldurgan çatılar türeten *-Dir-* / *-DUR-* ve *-Ir-* / *-Ur* eklerinin oluşturduğu alandır. Burada dikkat çekici olan çalışmamızda incelediğimiz *k(g)el-* ve **ol-* fiillerinin bu eklerle türetilmesinde boylar arasında farklı biçimlerin kullanılıyor olmasıdır. Bu durum, değerlendirme bölümünde Türkçenin tarihî metinlerinden de örnekler verilerek açıklanmaya çalışılacaktır.

Clauson, XIII. yüzyıl öncesinde bu fiillerin *kelür-* / *keltür-* ve *olur-* / *oltur-* biçimlerinde kullanıldığını, *kel-* fiilinin metinlerdeki ilk ettirgen hâlinin *kelür-* olduğunu ve daha sonra *keltür-* biçiminin bunun yerini aldığını, Orta Türkçe döneminde *ketür-* biçiminin de görüldüğünü söylemiştir (1972: 716-717, 719-720). *Olur* / *oltur-* fiiliyle ilgili olarak ise Clauson, ilk şeklinin *olur-* olduğunu, bazı araştırmacılar tarafından kökeninin *olgur-* olduğunun söylendiğini ancak böyle bir fiilin Uygur döneminde bulunduğunu ve *otur-* fiilinin yerini tuttuğuna dair kesin kanıtların olmadığını belirtmiştir (1972: 150-151). Tietze, *getür-* / *getir-* fiilinin Eski Türkçe *keltür-* fiilinden değiştiğini bildirmiş ve bu fiilin *gel-* fiilinin ettirgen (causativum) hâli olduğunu söylemiştir (2009: 139). Gülensoy ise, Türkiye Türkçesindeki *otur-* sözcüğünün *ol(ğ)ur-* fiilinden geldiğini ileri sürmüştür (2007: 636).

Araştırmacıların da belirttiği üzere *olur-* / *oldur-* / *oltur-* / *otur-* fiilinin kökeni konusunda farklı görüşler mevcuttur. Ancak, fiil kökünden *-DUR-* ve *-Ur-* ekleriyle yeni bir fiil yapıldığı kesindir. Bu fiilin tarihî dönemlerde olduğu gibi bugünkü Türkçede de ettirgenlik veya oldurganlık anlamı taşımadığı görülmektedir. **ol-* fiil kökünden durum bildiren yeni bir fiil meydana getirilmiştir. Bu sözcüğün en eski biçiminin *olgur-* olduğunu söylemek ise şu an için mümkün değildir. Çünkü, *olur-*, *olgur-*, *oltur-* fiilleri aynı kökten farklı eklerle türetilmiş fiillerdir. Ayrıca, Köktürkçe ve Eski Uygur Türkçesi dönemlerinde -

GUr- ekiyle türetilmiş başka fiiller de mevcuttur: *kigür*- “sok-”, *odgur*- “uyandır-”, *tirgür*- “dirilt-” (Tekin 2016: 91); *azgur*- “azdır-”, *kirgür*- “girdir-”, *tirgür*- “dirilt-”, *turgur*- “durdur-”, *ötkür*- “geçir-” (Eraslan 2012: 109-110). Bu örneklerde de görüldüğü üzere *-GUr*- eki Türkçenin değişik dönemlerinde *-TUR*- ve *-Ur*- eki gibi kullanılmıştır. Ayrıca, bu örneklerde oldurganlık işlevinin açık olduğu görülmektedir. *Olgur*- sözcüğündeki *-gur*- ekinin Eski Uygur Türkçesi metninden alınan bir örnekte oldurganlık işleviyle kullanıldığı açıktır:

- *elgin tuta kigürüp erdinilig orunluğ üze olgurtı* (İKPÖ 46/1-3) “Elini tutarak onu içeri sokup (**girdirip**) mücevherli tahta **oturttu**.” (Hunutlu 2014: 115)

Bu sebeple, Uygur Türkçesi döneminde kullanılan *olgur*- fiili çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Korkmaz, Türkiye Türkçesi üzerine yapmış olduğu çalışmasındaki ilgili başlık altında *getir*- ve *otur*- fiillerinden örnekler arasında bahsetmemiş ancak *-Dir*- / *-DUR*- ekiyle ilgili bazı bilgiler vermiştir. Ona göre bu ek, *-t*- ve *-Ur*- biçimindeki iki ayrı ettirgenlik ekinin kaynaşmasından meydana gelmiştir. Ünsüz ile sonuçlanan geçişli ve geçişsiz fiillere gelerek “oldurma” ve “yaptırma” bildiren geçişli fiiller meydana getirir. Çatı işlevinin yanında kökle kaynaşarak kalıplaşmış yeni anlamda fiiller de meydana getirir: *andır*- “benzemek”, *çıldır*- “delirmek”, *kaptur*- “kendisini fazlasıyla bir işe vermek” vb. (2003: 126). Korkmaz’ın vermiş olduğu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere *kelür*- / *keltür*- / *ketür*- / *getür*- fiilindeki *-Ur*- ve *-DUR*- ekleri oldurganlık bildirmekte, *olur*- / *oltur*- / *otur*- fiilindeki *-Ur*- ve *-DUR*- ekleri ise herhangi bir çatı bildirmeyip yeni anlamda bir fiil meydana getirmektedir.

1. Değerlendirme

Kelür-, *keltür*-, *ketür*- / *getür*- / *getir*- ve *olur*-, *olur*-, *otur*- fiilleri Türkçenin ilk yazılı metinlerini içeren Köktürkçe döneminden itibaren tarihi süreç içerisinde değişik Türk lehçelerinde kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde *getir*- ve *otur*- biçimlerinde kullanılan bu fiiller aynı zamanda kelime kökünün ses bilgisel özelliği ve bu kökün aldığı ek bakımından da dikkat çekicidir. Bu fiiller aynı zamanda Doğu Türkçesinde ve Batı Türkçesinde birbirinden farklı özellikler arz etmekte ve bir dil bilgisi özelliği olarak Doğu-Batı ayrımında kullanılmaktadır.

Fiil köküne gelen *-Dir*- / *-DUR*-, *-Ir*- / *-Ur*- ekleri çeşitli sebeplerle Türkçede sıklıkla kullanılan eklerdendir. Bu ekler, dilbilgisi çalışmalarında genellikle ettirgenlik, oldurganlık, kılışlama veya fiilden fiil yapma ekleri olarak nitelendirilmiştir (Korkmaz 2003; Delice 2009; Yücel 2011; Kara 2016 vd.).

Tekin, *-(X)r*- ekini vermiş ve bunu orta çatı olarak değerlendirmiştir. Bu başlık altında ise *kigür*- “sok-”, *olor*- “otur-, (tahta) otur-”, *yagur*- “yaklaş-, yakına gel-” örneklerini vermiştir. Ettirgen çatı eki olarak adlandırdığı *-Ur*- ekinde ise *kelür*- “getir-”, *ölür*- “öldür-”, *sökür*- “diz çökert-”, *tegür*- “eriştir-, vardır-”, *tüşür*- “indir-”, *yütür*- “yitir-, kaybet-” örneklerini vermiştir (2016: 92-93). Tekin, *olor*- fiilini **ol*- fiilinden getirmiş ve *-(X)r*- eki başlığı altında *kelür*- fiilinden ayrı olarak vermiştir. Bu da oluşturduğu çatıyla ilgilidir. Görüldüğü üzere, söz konusu fiiller Köktürkçe döneminde sadece *kelür*- ve *olor*-/*olur*- “olur-” biçiminde kullanılmıştır.

Gabain, yaptırma bildirdiğini ifade ettiği *-r-* eki için *ölür-*, *basur-* “ezilmiş ol-, yani birinin emrine gir-”, *bütür-* “bitir-”, *ertür-* “yap-, geçir-”, *kiter-* “gider-, uzaklaştır-” ve *kelir-* “getir-” fiillerini örnek olarak vermiş, *olur-* fiilini ise vermemiştir. Bir diğer yaptırma bildiren ek olan *-DUR-* ekinde ise sadece *yidür-*, *amriltur-* “teskin et-, rahatlat-” fiillerini örnek olarak vermiştir (2007: 60). Araştırmacıların bu bilgilerinin ardından Köktürkçe yazıtlara baktığımızda söz konusu fiillerin kullanımı şöyle karşımıza çıkmaktadır:

Köktürkçe yazıtlardan örnekler:

- *bir tümen ağı altun kümüş keregsiz kelürti* (KT, K-12) “On bir (top) ipek, altın (ve) gümüşü fazlasıyla getirdi.” (Aydın 2017: 68)
- *altun, kümüş kergeksiz kelürti yog yıparig kelürüp tike birti. Çintan ıgaç kelürüp öz yar(atdı...)* (BK, G-11) “<...> altını (ve) gümüşü fazlasıyla getirdiler. Cenaze tüstüleri getirip dikiverdiler. Sandal ağacı getirip kendisi <...>” (Ercilasun 2016: 587-588)
- *teñri yarlıkadukın üçün özüm kutum bar üçün kagan olurtum kagan olurup yok çıgañ bodunug kop kubratdım* (KT, G-9-10) “Tanrı buyurduğu için, benim talihim olduğu için kağan oldum. Kağan olup yok yoksul milleti hep derleyip topladım.” (Ercilasun 2016: 504-505)
- *ol törüde üze eçim kagan olurtı olurapan Türk bodunug yiçe itdi yiçe igit(t)i* (BK, D-14) “Yasalara göre amcam kağan oldu. Kağan olup Türk milletini tekrar örgütledi, tekrar besledi.” (Ercilasun 2016: 564-565)

Köktürkçe yazıtlardan alınmış örneklerle bakıldığında sözcüklerin sadece *kelür-* ve *olur-* biçimlerinin bulunduğu ve bunların da fiil köklerine getirilen *-Ur-* eki ile türetildikleri görülmektedir.

Eraslan, *-DUR-* ve *-r-* / *-Ar-* / *-Ur-* eklerini yaptırma işlevi bulunan ekler olarak tanımlamış ve örneklerini verirken sadece *-r-* / *-Ar-* / *-Ur-* ekleri başlığında *kel-ir-* örneğini vermiş, *ol-ur-* kullanımını ise örneklerle almamıştır (2012: 109/111). Eski Uygur Türkçesi metinlerinde Eraslan’ın vermiş olduğu *kel-ir-* fiilinin yanında Eski Uygur Türkçesi döneminde *ol-ur-* kullanımını da bulunmaktadır. Buna karşılık *kel-tür-*, *ol-tur-* kullanımları ise bu dönemde henüz görülmemektedir.

Eski Uygur Türkçesi metinlerinden örnekler:

- *[kanka kuotau athg erig] kelürtümüz tip ötüntiler* (AY, 13/2-3) (Kaya 1994: 65) “Kanka Kuotau adlı kişiyi getirdik diye seslendiler.”
- *köñülteki teg urı [körkle kutlug ülüglüg] ogul kelürür* (KİP, 57a/8) “Gönlündeki gibi güzel, mutlu bir erkek çocuğu (dünyaya) getirir.” (Özcan 2014: 23/75)
- *kentü özi suvka kirip yunup artınıp arıg yangı ton kedip ot töşek üze olursun* (AY, 535/-7) (Kaya 1994: 288-289) “Kendi kendine suya girip yıkanıp temizlenip yeni temiz elbiseler giyip ot döşek üzerine otursun.”
- *elgi kopuz itzu ağı yırlayu olurdı* (İKPÖ, 71/1-2) “Eli(yle) kopuz çalıp ağı(yla) şarkı söyleyerek oturdu.” (Hunutlu 2014: 125)

Hacıminoğlu, *-DUR-* ekinin ettirgenlik eki olduğunu, geçişli ve ettirgen fiiller oluşturan *-t-* ile yine aynı anlam ve görevdeki *-Ur-* ekinin birleşmesinden meydana geldiğini belirtmiştir. Ona göre bu durum, ya yanlış heceleme ya da görev aşınması sonucu oluşmuştur. Hacıminoğlu, bu başlık altında *kel-dür-*, *kon-dur-*, *kül-tür-* gibi fiilleri örnek olarak vermiş (2008: 145-146), *ol-tur-* / *ol-dur-* fiilinden ise bahsetmemiştir. Ancak Karahanlı Türkçesi metinlerine bakıldığında fiilin *oldur-* / *oltur-* biçimlerinin bulunduğu görülmektedir. Diğer

bir ekimiz *-Ur-* için ise Hacıeminoğlu, geçişsiz fiil tabanlarından geçişli, geçişli fiil tabanlarından da ettirgen fiiller oluşturur, dedikten sonra *buş-ur-*, *kop-ur-*, *tod-ur-* gibi örnekler vermiştir (2008: 146-147).

Kâşgarlı, *-tur-* ekinin bir fiili müteaddi (geçişli) yapmak için *te* ve *re* harflerinin birleşiminden oluştuğunu belirtmiş ve *barturdi* “götürdü”, *keltürdi* “getirdi” örneklerini vermiştir (Atalay 2013: C-I: 20). Ayrıca Kâşgarlı, *keltür-* madde başında bu sözcüğü Oğuzların kullandığını diğer Türklerin ise *keldür-* dediğini belirtmiştir (Atalay 2013, C-II: 195). *Oldur-* / *oltur-* fiilini de eserinde belirtmiş ancak bunun Türkler arasındaki söylenişleriyle ilgili bir not düşmemiştir (Atalay 2013: C-I: 224). Türkler arasında *kelür-* ve *olur-* kullanımının olduğundan ise hiç bahsetmemiştir. Çalışmamıza konu olan fiillerin Karahanlı Türkçesindeki biçimlerine bakıldığında *keldür-* / *keltür-*, *oldur-* / *oltur-* biçimlerinin bulunduğu, Eski Türkçe dönemindeki *kelür-* ve *olur-* biçimlerinin ise bulunmadığı görülmektedir.

Karahanlı Türkçesi metinlerinden örnekler:

- *kelse kalı yarlıg bolup yunçig uma*

keldür *anuk bolmış aşig tutma uma* (DLT, C-I: 93/4-5)

“Sana yoksul bir konuk gelirse onun önüne hazır bulunan aşığı getir, geciktirme.”

(Atalay 2013: 93)

- *ayıttı ilig aşnu odğurmışig*

ayur sözle keltür sözüni bışig (KB, B278/3842) (Arat 1947: 386)

“Hükümdar önce Odgurmuş’u sordu, sonra: Söyle (sözle getir) neye karar verdiniz? dedi. (Arat 1985: 278)

- *bütün ümlüg kaçça kolsa oturur* (DLT, C-I: 224/4-5) “Donu sağlam olan nereye isterse oturur.” (Atalay 2013: 224)

- *ağırladı hacib orun birdi tör*

edeb birle ay toldı oldurdı kör (KB, C24/577) (Arat 1947: 73)

“Hâcib ona saygı gösterdi ve başköşede yer verdi, Ay-Toldı edep ile yerine oturdu.”

(Arat 1985: 52)

Karahanlı Türkçesi eserlerinden olan Atebetü'l-Hakayık'ın C nüshasında bir yerde *ketür-* fiili geçmektedir. Bunun da Oğuzca bir özellik olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zaten Arat, bu nüshası için “Metindeki bazı sözlerin imla ve telaffuz şekilleri ile izahlarda daha çok cenup şivesi hususiyetlerinin kullanılmış bulunması, bu nüshanın İstanbul'da yazılmış olduğuna şüphe bırakmıyor.” notunu düşmüştür (2006: 31).

- *talulap ketürdüm kemiştım çözüük* (AH, C46/478) “(Sözleri) seçerek getirdim ve çözülmüşleri attım.” (Arat 2006: 78/99)

Harezmi Türkçesi döneminde fiillerin *keldür-* / *keltür-* / *ketür-* ve *otur-* / *oldur-* / *oltur-* biçimleri görülmekte, *kelür-* ve *olur-* biçimlerine ise rastlanmamaktadır. Harezmi Türkçesinde bu iki fiilin farklı biçimlerinin kullanım oranları karşılaştırıldığında *ketür-* ve *otur-* biçimlerine karşılık *keltür-* ve *oltur-* biçimlerinin daha sık kullanıldığı görülmektedir. Bu duruma Harezmi Türkçesi eserlerinden örnek verecek olursak; Nehcü'l-Ferâdis'de *keltür-* ve *oltur-* biçimlerine karşılık *ketür-* biçimi hiç geçmezken *otur-* biçimi sadece *otruk* “oturum, yatalak” sözcüğünde iki kere geçmiştir (Tezcan ve Zülfikar 2014); Kısasü'l-Enbiyâ'da *oltur-* ve *keltür-* biçimlerine karşılık *otur-* biçimi hiç geçmezken *ketür-* biçimi ise *keltür-* biçimine göre çok az geçmiştir (Ata 1997). Mu'inü'l-Mürid (Toparlı ve Argunşah 2014) ve

Mukaddimetü'l-Edeb (Yüce 2014) de ise farklı biçimler açısından daha orantılı bir kullanım vardır. Bunda ise eserlerin istinsah tarihi, istinsah yeri, müstensihi ve dolayısıyla başka lehçelerin yazı diline yansması gibi sebepler etkili olmuştur denebilir.

Harezmi Türkçesi metinlerinden örnekler:

- *yava barmış-dın habar bérđi şafâ'atçı ketürdi aña Tañrı-nı, Tañrı-nı şafı keldürdi aña* (ME, 11/7-8) “Yitiğinin (nerede) olduğunu haber verdi. Tanrı'yı ona şefaataçı eyledi, Tanrı'yı ona şifa veren eyledi. (Yüce 2014: 33)
- *yâ Muhammed eger bu sūsmār tilke kelse taqı seniñ peygāmbarlıqıña tanuqluq bérse men taqı imān keltürür-men* (NF, 161/11) “Ey Muhammed, bu kertenkele dile gelse ve senin peygamberliğine şahitlik etse ben de iman getiririm.” (Tezcan ve Zülfikar 2014: 112)
- *anıñ birle yüz yüze oturdı* (ME, 122/1-2) “Onunla yüz yüze oturdu.” (Yüce 2014: 56)
- *yakın öldürdi a(nıñ birle)* (ME, 119-6) “Onunla yakın oturdu.” (Yüce 2014: 55)
- *peygamber 'as aḥşam namāzını qılmuşdın soñ mescidde oturdı yatsıg vaqtinga tegi men taqı olturdum* (NF, 170/5-6) “Peygamber (as) akşam namazını kıldıktan sonra yatsı vaktine kadar mescitte oturdu, ben de oturdum.” (Tezcan ve Zülfikar 2014: 117)
- *yakın bir tēmişde yētürgil anı taqı olturup kıp yētür tōrt anı yakın tōrt tēmişde oturgul kayıt kıpup yana rek'at kēter noḳsāmı* (MM, 127/1-4)
“Kesin olarak üç diye düşündüğünde oturup kalk, onu dörde tamamlama. Kesin olarak dört diye düşündüğünde otur, tekrar kalkarak diğer rekâtları tamamlama.” (Toparlı ve Arğunşah 2014: 110/167)

Harezmi Türkçesinde kendinden önceki Türk yazı dillerindeki durumdan farklı olarak söz konusu fiillerin *ketür-* ve *otur-* biçimleri de görülmektedir. İleride Eski Anadolu Türkçesi ve günümüz Oğuz lehçelerinde de bahsedeceğimiz üzere bu durum, günümüzde diğer Türk lehçelerinden çok Oğuzcanın bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanımın ilk örneklerinin Harezmi Türkçesinde görülmesi Oğuzcanın Harezmi Türkçesi yazı diline yansıyan bir özelliği olarak değerlendirilebilir.

Tarihî Kıpçak Türkçesi üzerine yapmış olduğu çalışmada Güner, *-Dir-* / *-Dur-* ekinin fiilin anlamını oldurma, yaptırma veya fiilin gerçekleşmesine sebep olma gibi yönlerden tamamlayan ve ettirgenlik yapan çok işlek bir ek olduğunu belirtmiş ve eki alan kelimelerle ilgili olarak pek çok örnek sıralamıştır: *aç-tur-*, *alış-tır-*, *bağ-tır-*, *kel-tür-*, *kây-dür-* vb (2013: 167-170). Ancak bunların içinde *oltur-* fiili bulunmamaktadır.

Tarihî Kıpçak Türkçesinde fiillerin *keltür-* / *keltür-* / *ketir-* / *ketür-* ve *oltur-* / *otur-* / *voltur-* biçimleri bulunmakta, *kelür-* ve *olur-* biçimleri ise bulunmamaktadır (Toparlı vd. 2007). Yani, bu dönemde söz konusu fiiller sadece *-tUr-* ekiyle yapılmıştır. Ayrıca, günümüzde diğer Türk lehçelerine göre Oğuz Türkçesinin karakteristik bir özelliği olan *ketür-* (Oğz. *getür-* / *getir-*) ve *otur-* biçimleri de bu dönemde kullanılmıştır. Bu durumun da Oğuzca bir etki olduğu söylenebilir. Zira, Anadolu'daki Oğuzcanın özellikle Memluk sahası için Kıpçakçaya ciddi etkilerinin olduğu bilinmektedir.

Keltür- / *ketür-*, *oltur-* / *otur-* fiillerinin tarihî Kıpçak Türkçesindeki kullanım sıklığına bakıldığında günümüz Kıpçak lehçelerinin durumunu yansıtır bir biçimde *keltür-* ve *oltur-* fiillerinin *ketür-* ve *otur-* fiillerine göre daha sık kullanıldığı görülmektedir. Bu duruma

İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin'den bir örnek verecek olursak; *keltür-* fiilinin 127 kere, *ketür-* fiilinin ise sadece 4 kere kullanıldığı, *oltur-* fiilinin 247 kere kullanılmasına karşılık *otur-* fiilinin ise hiç kullanılmadığı görülmektedir (Toparlı 1992).

Tarihî Kıpçak Türkçesi metinlerinden örnekler:

- *kuyaş tirilikni keltürdi* (CC, 73a/10-11) (Argunşah ve Güner 2015: 733) “Güneş hayatı getirdi.”
- *eger imân keltürse andan sonra tağı ol sözden kayıtmasa kâfirlik andan kötrülmes* (İMS, 17a/3) (Toparlı 1992: 156) “Eğer iman getirirse ve o sözden dönmese kâfirlik ondan giderilmez.”
- *eger hatun kişi bir oğlan ketürse tağı namâz içinde emizse namâzi fâsıd bolur* (İMS, 194b/6-7) (Toparlı 1992: 265) “Eğer (bir) kadın bir çocuk (dünyaya) getirirse ve namaz içinde emzirse namazı bozulur.”
- *tağı revâ bolur içmek kümüşli çanak içinde tağı olturmak kümüşli taht öze* (İMS, 447a/2-3) (Toparlı 1992: 437) “Ayrıca, gümüş çanak içinde içmek ve gümüş taht üzerine oturmak reva olur.”
- *ol vaqt kim ta'âm yimege oturdılar zâhid yimek az yidi* (GT, 52b/1-2) (Karamanlıoğlu 1989: 51) “Yemeğe oturdukları vakit zahit, yemeği az yedi.”
- *sen volturup lâf vurur sen* (DMLT, 20b/4) “Oturup laf atarsın” (Toparlı 2003: 51)

Argunşah, Çağatay Türkçesinde fiilden fiil yapan *-DUR-* eki için etken ve ettiren fiiller türetir dedikten sonra *al-dur-*, *ên-dür-*, *köy-dür-*, *sın-dur-* gibi fiillerin yanında *kê-tür-*, *kêl-tür-*, *kêl-tür-* ve *ol-tur-* fiillerine de örnekler arasında yer vermiştir (2014: 114). Bu dönemde *keltür-* / *kiltür-* / *kétür-* / *kitür-*, *oltur-* ve az da olsa *otur-* biçimleri Çağatayca eserlerde geçerken *kelür-*, *olur-* biçimlerine ise rastlanmamıştır.

Çağatay Türkçesi metinlerinden örnekler:

- *şeker sözlüg nigâr-ı serv-kâmet ki sin olturdu u koptı kıyâmet* (DEH, 446) (Köktekin 2013: 73) “Şeker sözlü servi boylu sevgili, sen oturdun ve kıyamet koptu.”
- *atasınıñ inisi Or Hanınñ kıızı hem munlarınñ içinde olturup turur* (ŞT, 71b) (Argunşah 2014: 294) “... babasının küçüğü Or Hanın kıızı da bunların içinde oturmaktadır.”
- *kerem kılğıl kil imdi ay âzîzim oturğıl dide-i müştâk içinde* (ŞHD, 11b/8) (Karasoy 1989: 94) “Ey sevgili, gel şimdi (seni) arzulayan gözümün önünde oturarak iyilikte bulun”
- *Müsülman bolğanlarığa tégmey koyup Ténriğa imân keltürmegenlerini öltürüp oğlanlarını esir kıılıp kaytıp évige tüşdi* (ŞT, 75a) (Argunşah 2014: 297) “... Müslüman olanlarına bir şey yapmayıp Tanrı'ya iman getirmeyenleri öldürüp, çocuklarını esir edip geri dönüp evine ulaştı.”
- *ni dirsın munda ger kiltürsem anı nühüfte ündesem ol bî-nevâni* (DEH, 629) (Köktekin 2013: 87) “Eğer o zavallıyı gizlice buraya çağırırsam ne dersin?”
- *faşl-ı bahâr boldı vü lâlê (vü) gül açıldılar sâkı kitür piyâleni bâde-i hoş-güvâr ile* (ŞHD, 145b/11) (Karasoy 1989: 239) “Bahar vakti oldu ve lale ile gül açıldı, (ey) saki lezzetli şarabınla kadehi getir.”

Eski Anadolu Türkçesine gelmeden önce Kâşgarlı'nın XI. yüzyıldaki ifadelerini incelemek gerekir. Kâşgarlı, söz konusu fiiller hakkında bilgi verirken, *keltür-* madde başında

bu sözcüğü Oğuzların kullandığını diğer Türklerin ise *keldür-* dediğini belirtmiştir (Atalay 2013: C-II: 195). *Oldur-* / *oltur-* fiilini de eserinde belirtmiş ancak bunun Türkler arasındaki söylenişle ilgili bir not düşmemiştir (Atalay 2013: C-I: 224). Türkler arasında *kelür-* ve *olur-* kullanımının olduğundan ise hiç bahsetmemiştir. Ancak, bu açıklamalarda ilginç olan Oğuzların XI. yüzyılda bu fiilleri *k(g)eltür-* ve *oltur-* biçiminde söyledikleridir. Bu fiiller, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında *getür-*, *otur-* biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Karışık dilli olarak adlandırılan Ali'nin Kıssa-i Yûsuf'unda hem *oltur-* hem de *otur-* biçimi bulunmaktadır (Uygur 2003). 1343 tarihli ve *olğa-bolğa* ibaresince yazılmış Ferâiz Kitâbı'nda ise sadece *getür-* ve *otur-* biçimleri bulunmaktadır (Tekin, 1974). Karışık dilli olarak nitelendirilmeyen Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde ise bu fiiller, sadece *getür-* ve *otur-* biçimindedir. Burada şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Kâşgarlı'nın da belirttiği gibi Oğuzlar XI. yüzyılda söz konusu fiilleri *keltür-* ve *oltur-* biçiminde kullanıyorlardı. XIII. yüzyıldan itibaren kendi ağızlarına dayalı bir yazı dili oluşturmaya başladıklarında Oğuzlar artık *getür-* ve *otur-* diyorlardı. *Keltür-* ve *oltur-* biçimleri ise Doğu Türkçesi özelliği olarak devam ediyordu. Ayrıca, *keltür-* ve *oltur-* biçimleri henüz yeni oluşum aşamasında olan Oğuz yazı diline Doğu Türklüğüne ait yazarlar aracılığıyla da yansiyordu. Burada dikkat çekici bir durum daha mevcuttur. O da Oğuzların aradan geçen yaklaşık 200 yıl sonra *keltür-* ve *oltur-* fiillerinde fiil kökünde bulunan "l" ünsüzünü düşürmüş olarak karşımıza çıkmış olmalarıdır. Bu olayda Kâşgarlı'nın (Atalay 2013: C-I: 30) da dikkat çektiği üzere Oğuzların diğer Türk boylarından farklı olarak dilde yeğnilik yolunu tercih etmeleri; yani bazı sesleri düşürme, kaynaştırma ve yutma hadiselerindeki özellikleri etkili olmuştur denebilir. Aynı zamanda günümüzde olduğu gibi Oğuzların XI. yüzyılda da farklı ağız özelliklerinin olduğu ve Oğuzcanın XI. yüzyılda en az beş farklı ağızının bulunduğu Gülsevin tarafından tespit edilmiştir (2016: 269-300). XI. yüzyılda *keltür-* ve *oltur-* diyenler hangi Oğuzlardı bilinmez ancak bugün bütün Oğuz yazı dillerinde söz konusu fiiller *getir-* ve *otur-* biçimindedir. Buna karşılık diğer tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde ilgili fiiller genellikle *keltir-* / *keltür-* ve *oltur-* biçimlerindedir (Ercilasun vd. 1992).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinden örnekler:

- *şimdi mâ-hazarı işbu ta'âmı getürdüm* (MT, B.32b/5) “Şimdi elimde bulunan bu yiyeceği getirdim.” (Korkmaz 2017: 221/319)
- *kuyruğı öri ol ki kuyruğın yukarı getürür* (BL, 34a/7-8) (Turan 2017: 90) “Kuyruğu yukarı (Akrep), kuyruğunu yukarı getirir (kaldırır).”
- *şanasın saltanat tahtına oturdı* (MT, B.6a/2) “Sanki bir saltanat tahtına oturdu.” (Korkmaz 2017: 178/285)
- *indediler Yūsufi getürdiler*
çevresinde Yūsufu oturdular (DY, 2b/8) (Eminoğlu 2008: 154)
“Yusuf'u çağırıp getirdiler, Yusuf'un çevresinde oturdular.”

Üzerinde araştırma yaptığımız fiillerin tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerindeki durumu bir tablo hâlinde şöyle gösterilebilir:

Türk Lehçeleri		
Köktürkçe	<i>kelür-</i>	<i>olur-</i>
Eski Uygur Türkçesi	<i>kelir- / kelür-</i>	<i>olur-</i>
Karahanlı Türkçesi	<i>keldür- / keltür-</i>	<i>oldur- / oltur-</i>
Harezm Türkçesi	<i>keltür- / keldür- / ketür-</i>	<i>oldur- / oltur- / otur-</i>
Tarihî Kıpçak Türkçesi	<i>keltir- / keltür- / ketir- / ketür-</i>	<i>oltur- / otur- / voltur-</i>
Çağatay Türkçesi	<i>keltür- / kiltür- / ketür- / kitür-</i>	<i>oltur- / otur-</i>
Eski Anadolu Türkçesi	<i>getür-</i>	<i>otur-</i>
Osmanlı Türkçesi	<i>getir- / getür-</i>	<i>otur-</i>
Türkiye Türkçesi	<i>getir-</i>	<i>otur-</i>
Azerbaycan Türkçesi	<i>getir-</i>	<i>otur-</i>
Türkmen Türkçesi	<i>getir-</i>	<i>otur-</i>
Gagavuz Türkçesi	<i>getir-</i>	<i>otur-</i>
Kırgız Türkçesi	<i>ketir-</i>	<i>oltur- / otur-</i>
Kazak Türkçesi	<i>keltir-</i>	<i>otur-</i>
Başkurt Türkçesi	<i>kiltir-</i>	<i>ultur-</i>
Nogay Türkçesi	<i>keltir- / ketir-</i>	<i>oltur-</i>
Tatar Türkçesi	<i>kitir-</i>	<i>utur-</i>
Kırım-Tatar Türkçesi	<i>ketir-</i>	<i>otur-</i>
Kumuk Türkçesi	<i>geltir-</i>	<i>oltur-</i>
Karaçay-Malkar Türkçesi	<i>keltir-</i>	<i>oltur-</i>
Özbek Türkçesi	<i>keltir-</i>	<i>otir-</i>
Uygur Türkçesi	<i>keltür-</i>	<i>oltur-</i>
Altay Türkçesi	<i>keldir-</i>	<i>otur-</i>
Hakas Türkçesi	<i>kildir-</i>	<i>odur-</i>
Tuva Türkçesi	<i>keldir-</i>	<i>olur- / olur- > or-</i>
Saha Türkçesi	<i>ağal-</i>	<i>olor-</i>
Çuvaş Türkçesi	<i>ilse kil-</i>	<i>lar-</i>
Halaç Türkçesi	<i>kelit- / kelüt-</i>	<i>yör- / yūr-</i>

(Doerfer ve Tezcan 1980; Doerfer 1988; Ercilasun vd. 1992; Vasiliev 1995; Gürsoy-Naskali ve Duranlı 1999; Ankoğlu 2005; Bayram 2007; Ercilasun vd. 2007; Yıldız 2009; Radloff 2015)

Bu tabloda görüldüğü üzere Türkler Eski Türkçe döneminden sonra (Köktürkçe ve Eski Uygur Türkçesi) tarihî yazı dillerinde hiç *kelür-* ve *olur-* biçimlerini kullanmamışlardır. Yani, *kel-* ve **ol-* fiillerinden söz konusu fiilleri yaparlarken *-Ir-/ -Ur-* ekini değil, *-DUr-* ekini tercih etmişlerdir. Tarihî Türk yazı dilleri *keltür-* ve *oltur-* üzerinden devam etmiştir. Bu durumu, ilgili fiillerin oluşturulmasında farklı Türk boylarının tercihi ve bu türden yapıların oluşturulmasında *-DUr-* ekinin kullanımının artması olarak değerlendirmek mümkündür.

Takip edilebildiği kadarıyla XII-XIII. yüzyıldan itibaren Oğuzlarda daha farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Oğuzların fiillerdeki “l” ünsüzünü düşürerek kullandıkları görülmektedir. Türkçede “l, r, y, n” akıcı ünsüzlerin en çok düşme eğilimi gösteren sesler oldukları doğrudur (Vural ve Böler 2014: 103). Ancak bu düşme Türkçedeki bazı sözcüklerde görülmekte, bazılarında ise görülmemektedir: *oltur-* (> *otur-*) fiilinde düşerken *öldür-* fiilinde düşmemiştir, *keltür-* (> *ketür-* / *getür-* / *getir-*) fiilinde düşerken *güldür-* fiilinde düşmemiştir. Bu örneklere dikkat edildiğinde sözcük kökündeki “l” akıcı ünsüzünün ekin tonsuz ve patlayıcı biçimini (-*tur-*) almış olduğu durumlarda düştüğü görülmektedir. Deny, bu düşmenin başka örnekleri olduğunu da belirtmiş ve *oltuz* yerine *otuz*, *altmış* yerine telaffuzda *atmış*, *alt* yerine telaffuzda *āt*, *kalk* yerine *kāk*, *olsun* yerine *osun* dendiğini, *apar-* fiilinin *alıp var-* biçiminden geldiğini, Çuvaş Türkçesinde *ultmal* “altmış” ile birlikte l düşmesi ile oluşan *utmal* biçiminin de bulunduğunu söylemiştir (2013: 122). Deny, ayrıca Türkçede *rp*, *rt*, *rç*, *rk*, *lpl*, *lt*, *lç*, *lk*, *np*, *mb*, *nt*, *nç*, *nk* kombinezonlarının bulunduğunu ve bu kombinezonlarda sızıcı¹ olan birinci ünsüzle patlayıcı olan ikinci ünsüz arasında bir zıtlığın meydana geldiğini ve bunun sonucunda da bu kombinezonların çoğunlukla anlam değişikliğine sebep olmadan tek ünsüzle yer değiştirdiğini de belirtmiştir: *seçe* (Kâşgari’ye göre Oğuz dili) x *serçe*; *tuç* (Kâşgari, esk. osm.; Bulgarcadan) x *tunç*; *pek* (esk. *bek*) x *berk*; *dit-* x *dirt-* (halk dili); *se(r)p-*; *yon(t)-*; *o(l)tur-* (2013: 83). Bu örneklerde de görüldüğü üzere “l” ünsüz birlikteliğinin söylemede de bir zorluğa yol açtığı ve en az çaba yasasına göre çoğunlukla “l” ünsüzünün düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Bugün de konuşma dilinde *kısalt-*, *kocalt-*, *seyrelt-*, *sivirt-*, *ufalt-* gibi sözcükler söylenirken de zorlanılmakta ve “l” ünsüzleri halk ağzında çoğunlukla düşürülmektedir.

XIII. yüzyılda Oğuzlarda görülen ünsüz düşmesi olayı Eski Anadolu Türkçesinin ve Osmanlı Türkçesinin çağdaşı olan Harezmi, Kıpçak ve Çağatay yazı dillerinde pek az görülmektedir. Çağdaş yazı dillerinde ise Oğuzlar gibi başka Türk boyları da özellikle *oltur-* fiilinde “l” ünsüzünü düşürmüşlerdir. Oğuzlarda tamamıyla düşmesine rağmen diğer Kıpçak, Karluk veya Güney Sibiry Türklerinde görülen ikili durumlar hem ilgili boyun özelliği hem de özellikle Kıpçaklar üzerindeki Oğuzcanın bir etkisi olarak açıklanabilir.

Çağdaş Türk yazı dilleri içerisinde bugün Eski Türkçedeki *otur-* biçimini devam ettiren Türk lehçeleri de vardır. Ancak, Eski Türkçe dönemindeki *kelür-* biçimini devam ettiren bir çağdaş Türk yazı diline rastlanmamıştır. Halaççada diğer Türk lehçelerinden farklı olarak *getir-* fiilinin Türkiye Türkçesinde *sapıt-*, *sarkıt-*, *ürküt-* gibi örneklerde görülen biçimlerdeki gibi *kel-ü-t-* şeklinde -t- ekiyle yapıldığı anlaşılmıştır.

Söz konusu fiillerde görülen bu ikili durum, bir ekin yerini giderek işlekliliği artan başka bir ekin bazı fiillerde alması biçiminde yorumlanabilir. Ancak, ek tercihlerinde ve fiillerde meydana gelen ses olaylarında farklı Türk boylarının eğilimlerinin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Bugün bile farklı Türk boylarının ağızlarına dayanan yazı dillerinde birbirinden farklı kullanımların olduğu görülmektedir.

¹ Burada verilen kombinezonlardaki ilk ünsüzler sızıcı değil, akıcı ünsüzlerdir. Dolayısıyla Deny’nin bu ifadesini bizim çalışmamız için “akıcı ünsüz” olarak değerlendirmek doğru olacaktır.

Sonuç

Türkiye Türkçesinde *getir-* ve *otur-* biçiminde olan ve Türk dilinin tarihî devirlerinde *kelür-* / *keltür-* / *ketür-* / *getür-* ve *olur-* / *oltur-* / *otur-* biçimleri bulunan fiiller Türk lehçelerinde almış oldukları *-DUr-*, *-Ir/-Ur-* eklerine ve sözcük kökündeki “*l*” ünsüzünün düşüp düşmemesine göre değerlendirilmiş; söz konusu fiillerin Türkçenin değişik dönemlerinde farklı biçimlerde ek aldıkları ve bazı Türk yazı dillerinde fiil kökünde ses düşmesinin meydana geldiği görülmüştür. *K(g)el-* fiili, Türkçenin Eski Türkçe (Köktürkçe ve Eski Uygur Türkçesi) döneminde oldurganlık işlevi için *-Ur-* ekiyle genişletilmiştir. Bu tercihin Eski Türkçe döneminde başka fiillerde de örnekleri vardır: *öl-ür-* “öldür-”, *teg-ür-* “ulaştır-” vb. **Ol-* fiili de Eski Türkçe döneminde (Köktürkçe ve Eski Uygur Türkçesi) *-Ur-* ekiyle yapılmıştır. Diğer Türk lehçelerindeki gibi **ol-* fiili üzerine gelen ekin işlevi genel özelliğinden farklı olarak ettirgenlik veya oldurganlık değildir. Bu ek, fiilden fiil yapma eki olarak yeni bir kelime türetmiştir.

Karahanlı Türkçesi döneminde Eski Türkçedeki *kel-ür-* ve *ol-ur-* kullanımına rastlanmamaktadır. Çalışmamızın konusu olan fiiller bu dönemden itibaren *-Ur-* ekiyle değil, *-DUr-* ekiyle yapılmıştır: *keldür-*, *keltür-*, *oldur-*, *oltur-*. Söz konusu fiillerin kullanımı metinlerden takip edilebildiği kadarıyla XII-XIII. yüzyıldan itibaren ikili bir durum arz etmektedir. *K(g)el-* ve **ol-* fiilleri Karahanlı Türkçesinde olduğu gibi sadece *-DUr-* ekiyle kullanılmaktadır. Ancak, fiillerin kökündeki “*l*” ünsüzü Oğuzcada düşmüş, Doğu Türkçesinde ise devam etmiştir. Bu durumun ünsüz zıtlığı, söyleme zorluğu gibi sebepleri olabilir. Bunda Oğuzların diğer Türklere göre bu tür yapılarda genellikle daha yeğni olanı tercih etmeleri de etkili olmuştur. Doğu Türkçesi yazı dillerinden olan Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi metinlerinde de Oğuzcanın bir özelliği olarak az da olsa “*l*” ünsüzünün düştüğü örnekler bulunmaktadır. Günümüzde de çağdaş Türk yazı dillerine bakıldığında Oğuz grubu dışındaki Türk lehçelerinin genellikle söz konusu fiillerde (özellikle *keltür-* fiilinde) “*l*” ünsüzünü muhafaza ettikleri, Oğuz grubundaki tüm lehçelerin ise “*l*” ünsüzünü düşürdükleri görülmektedir. Bazı Doğu Türkçesi yazı dillerinin Oğuzca gibi *keltür-* ve *oltur-* fiillerinin birinde veya her ikisinde “*l*” ünsüzünü düşürdükleri (Kırgız Türkçesi “*ketir-*, *otur-*”, Tatar Türkçesi “*kitir-*, *utr-*”, Kazak Türkçesi “*otur-*”, Özbek Türkçesi “*otir-*”) gözlemlenmektedir.

Çağdaş Türk yazı dilleri içerisinde Tuva Türkçesi ve Saha (Yakut) Türkçesinde Eski Türkçedeki *olur-* / *olor-* biçimi devam etmektedir. *Kelür-* biçiminin yaşadığı bir çağdaş Türk yazı diline ise rastlanmamıştır. Bunun yanında, çağdaş Türk lehçelerinden Halaççada *kelüt-* ve *yör-* / *yür-* biçimleri de bulunmaktadır.

Getir- ve *otur-* fiillerinin incelendiği çalışmada, bu fiil gövdelerinin Türkçenin farklı dönemlerinde ve aynı dönemlerdeki farklı boyların ağızlarına dayalı yazı dillerinde farklı biçimlerde kullanıldığı görülmüştür. Bu da Türkçenin dinamikliğini ve Türk boylarının hatta aynı boy içindeki farklı grupların da ses ve şekil bilgisi özellikleri bakımından birbirinden farklı olabildiğini ortaya koymaktadır.

Kısaltmalar

AH	: Atebetü'l-Hakayık
AY	: Altun Yaruk
BK	: Bilge Kağan Yazıtı
BL	: Bahşayış Lügati
C	: Cilt
CC	: Codex Cumanicus
çev.	: Çeviren
DEH	: Dehnâme
DLT	: Dîvânu Lûgâti't-Türk
DMLT	: Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye
DY	: Destân-ı Yûsuf
GT	: Gülistan Tercümesi
haz.	: Hazırlayan
İKPO	: İyi ve Kötü Prens Öyküsü
İMS	: İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin
KB	: Kutadgu Bilig
KİP	: Kuanşi İm Pusar
KT	: Kül Tigin Yazıtı
ME	: Mukaddimetü'l-Edeb
MM	: Mu'înü'l-Mürîd
MT	: Marzubân-nâme Tercümesi
NF	: Nehcü'l-Ferâdîs
Oğz.	: Oğuzca
ŞHD	: Şiban Han Divânı
ŞT	: Şecere-i Terākime
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
yay.	: yayımlayan

Kaynaklar

- Arat, Reşid Rahmeti. (1947). *Kutadgu Bilig I (Metin)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arat, Reşid Rahmeti. (1985). *Kutadgu Bilig II (Çeviri)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, Reşid Rahmeti (haz.) (2006). *Atebetü'l-Hakayık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Argunşah, Mustafa. (2014). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Argunşah, Mustafa ve Galip Güner. (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Arıkoğlu, Ekrem. (2005). *Örneklî Hakasça-Türkçe Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ata, Aysu. (1997). *Kıssaşü'l-Enbiyâ II (Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, Besim (çev.) (2013). *Divanü Lûgat-it Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, Erhan. (2017). *Orhon Yazıtları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bayram, Bülent. (2007). *Çuvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlük*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Clauson, Sir Gerard. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Delice, H. İbrahim. (2009). "Oldurgan Çatı İşlev Açısından Nasıl Tanımlanmalıdır?". *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33/1, 107-120.
- Deny, Jean. (2013). *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)*. (çev. Oytun Şahin). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doerfer, Gerhard. (1988). *Grammatik des Chaladsch*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Doerfer, Gerhard ve Semih Tezcan. (1980). *Wörterbuch des Chaladsch*. Budapest: Akademiai Kiado.
- Eminoğlu, Emin (haz.). (2008). *Destân-ı Yûsuf*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Eraslan, Kemal. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican vd. (1992). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican vd. (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gabain, A. Von. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. (çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, Gürer. (2016). "11. Yüzyılda Hangi Oğuz Diyalektleri Vardı?". *Bilig*, 76, 269-300.
- Güner, Galip. (2013). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Gürsoy-Naskali, Emine ve Muvaffak Duranlı. (1999). *Altayca-Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hunutlu, Ümit. (2014). *Orhun Yazıtları ile İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde Yan Cümleler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış doktora tezi.

- Kara, Funda. (2016). “Oldurganlık ve Ettirgenlik Çatı Eklerinin İşlevleri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5/3, 1204-1215.
- Karamanlıoğlu, Ali Fehmi (haz.). (1989). *Gülistan Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karasoy, Yakup. (1989). *Şiban Han Divânı (İnceleme-Metin)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış doktora tezi.
- Kaya, Ceval. (1994). *Uygurca Altun Yaruk (Giriş, Metin ve Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları..
- Korkmaz, Zeynep. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep. (2005). “Eski Türkçede Oğuzca Belirtiler”. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar-I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (haz.). (2017). *Marzubân-Nâme Tercümesi (Destûr-ı Şâhî)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köktekin, Kâzım (haz.) (2013). *Dehnâme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özcan, Ceyda. (2014). *Eski Uygurca Kuanşi İm Puser İncelemesi (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış doktora tezi.
- Radloff, Wilhelm. (2015). *Kuzey Türk Boylarının Halk Edebiyatından Örnekler*. (haz. Tülay Çulha). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, Şinasi. (1974). “1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olğa-bolğa’ Sorunu”. *TDAY-Belleten*, 5, 59-157.
- Tekin, Talat. (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, Semih ve Hamza Zülfikar (yay.). (2014). *Nehcü’l-Ferâdis*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tietze, Andreas. (2009). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. İkinci cilt F-J. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Toparlı, Recep. (1992). *İrşâdü’l-Mülûk ve’s-Selâtin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, Recep. (2003). *Ed-Dürretü’l-Mudiyye Fi’l-Lügati’t-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, Recep vd. (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, Recep ve Mustafa Arğunşah. (2014). *Mu’inü’l-Mürîd*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, Fikret (haz.). (2017). *Bahşayış Lügati*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uygur, Sinan. (2003). *Ali’nin Kıssa-i Yüsuf’u (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış yüksek lisans tezi.
- Vasiliev, Yuriy. (1995). *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vural, Hanifi ve Tuncay Böler. (2014). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yıldız, Mustafa. (2009). “Nogay Türkçesinin Söz Varlığındaki Divanü Lugati’t-Türk Kaynaklı Oğuzca Kelimeler”. *Turkish Studies*, 4/3, 2322-2337.
- Yüce, Nuri (haz.). (2014). *Mukaddimetü’l-Edeb*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yücel, Bilal. (2011). “Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları”. *Türk Gramerinin Sorunları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 268-313.